

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Posudek oponenta na bakalářskou diplomní práci

Nela KOŽELUHOVÁ. *Pojetí přátelství u Platóna a Aristotela*. Praha: FHS UK, 2021.

Záměrem předložené práce je podat systematický výklad a srovnání pojetí přátelství v dílech Platóna a Aristotela. Naplnění záměru je členěno do čtyř hlavních kroků. V první kroku autorka na obecnější rovině představuje různé aspekty chápání přátelství a lásky ve starém Řecku. Druhá část se zaměřuje na problematiku přátelství (*filia*) a lásky (*erós*) ve vybraných Platónových dialozích, přičemž autorka představuje tato pojetí zvláště z každého vybraného dialogu, které sleduje chronologicky. Třetí část sleduje pojetí přátelství tematicky napříč Aristotelovými etickými spisy. V poslední části autorka předkládá porovnání sledovaných koncepcí obou filosofů.

Ve vypracování záměru autorka kromě českých překladů Platóna a Aristotela hojně využívá výkladovou literaturu, a to ze značné části cizojazyčnou.

* * *

V celkovém zhodnocení práce musím zvláště vyzdvihnout velmi kultivovaný projev, přehledné strukturování a přesnost podání sledovaných výkladů. Autorka zvláště v první části práce píše s nadhledem, kdy se nebojí upozorňovat i na nesrovnalosti výkladů využitých sekundárních autorit (např. s. 9). Je schopna zohledňovat rozmanitost perspektiv a významových nuancí. První část vůbec považuji za nejsilnější z celé práce.

V částech, kde se autorka věnuje koncepcím Platóna a Aristotela, ovšem výkladový postup již sklouzává spíše do referování sledovaných textů (viz s. 18 n.) a na abstrakci obecnějších charakteristik a případnou explikující interpretaci již nezbývá místo.

To je zvláště patrné při sledování Platónových textů, kdy základním problémem v autorčině interpretaci je neodlišení záměru autora od roviny záměru řeči postav jeho díla. To pak úzce souvisí i s autorčinou perspektivou čtení Platónových textů, v níž Platónovy dialogy chápe jako umělecké, resp. básnické podání nějaké jeho vlastní nauky (srov. s. 46). Namísto toho bych doporučil zvážení, zda nemůže jít o texty *pedagogické*, které čtenáře problematizováním teprve přivádějí k vlastnímu myšlení nastolených otázek a nikoli k nějaké shrnující definici, jak autorka očekává (s. 52).

* * *

Na konkrétnější rovině bych pak uvedl následující poznámky:

Co se týče formalit, mám dvě drobné: a/ Když už uvádět řecké termíny, tak přesně, tzn. včetně přízvuků a přídechů. Ne všude to je (např. s. 9). b/ Když se v poznámce odkazuje na srovnání s nějakým autorem, mělo by se minimálně napsat s jakým dílem (s. 9, pozn. 8).

Ohledně věcných a interpretačních záležitostí bych začal poznámkou k chronologickému postupu výkladu Platónových dialogů (s. 17). Zde je totiž potřeba říci, s jakým řazením autorka

pracuje, zda s absolutním nebo relativním, a dále podle jakých kritérií se zvolené řazení řídí. Řazení Platónových dialogů je totiž vždy problém, má nesčetně variant a je lepší se mu v tomto typu práce vyhnout a jít obdobně jako u sledování Aristotela přes tematické souvislosti. Předpokladem pro to by ovšem bylo neuchopovat dialogy tak, že se v nich odehrává vývoj nějaké Platónovy nauky, nýbrž tak, že otevírají různé perspektivy týž problémů.

Pak lze nahlédnout, že i tam, kde dialog nevede k nějakému jednoznačnému určení sledovaného motivu a končí aporií (s. 22), stojí za interpretační zvážení, na co se tím může poukazovat, jaký problém se tím otevírá apod. Aporie neznámá, že autor „ještě“ nedospěl k definici, nýbrž tím může poukazovat na nějaký problém, či ho vůbec odhalovat. Pokud by autorka zohlednila tuto možnost čtení, pak by se nemusela možná pozastavovat nad tím, že si Platón napříč svými dialogy protiče (s. 47).

V úvodu podkapitoly 3.1 (s. 17) a 3.2 (s. 34) není pak třeba představovat, kdo byli Platón a Aristotelés, kdy žili a čím jsou významní. Znalost těchto věcí se u čtenáře tohoto typu textu samozřejmě předpokládá.

Co se týče problému Eróta ve vztahu k motivu přátelství v *Symposion* a *Faidrovi* (ad s. 17–18), ten bude spočívat hlavně v tom, že v podstatě je pojat jako určitá metafysická a kosmická hybná síla. Tuto rovinu však autorka pomine (viz s. 25 a 29).

Dále pak chci poznamenat, že na příkladu s Alkibiadem v *Symposion* (28) se mj. zvýrazňuje také role studu, která je klíčová pro udržení vztahu přátelství. Tato souvislost studu a lásky, resp. přátelství by také stála za zvážení.

Při sledování problematiky přátelství v *Ústavě* je potřeba vidět základní strukturní analogie. „Problematické téma činí zástupci dělnické třídy, kteří jsou v dialogu opomíjeni, resp. Platón se o nich moc nezmiňuje a není tedy možné vysvětlit vztahy a pospolitá pouta mezi strážci a dělníky, když se jejich výchova v mnohém liší.“ (30–31) – Dělný lid, který odpovídá ve struktuře duše žádostivosti, je takto charakterizován tím, že si neumí sám vládnout (sám se zadržet ve své žádostivosti), proto je mj. potřeba vrstvy strážců (ctižádostivost), kteří dělný lid (žádostivost) drží v přiměřených mezích.

Autorka vůbec *Ústavu* čte příliš dogmaticky. „Toto přesvědčení však vede k Platónově eugenické představě ...“ (s. 31) – Je to ovšem skutečně Platónova představa, nebo jde o důsledky vyvozované z předpokladů, které se ve 2. knize *Ústavy* přijaly a dále zkusmo rozvíjejí? Je zde totiž aplikován postup uvažování z předpokladu, který se užívá v situaci, když nemáme náhled podstaty zkoumané věci (výklad této metody viz např. v dialogu *Menón*). – S tímto dogmatickým čtením pak přímo souvisí autorčina perspektiva Platóna, která se explicitně ukáže až v úvodu závěrečného srovnání: „Zatímco Platón své učení předává skrze své básnické a mýty proložené zpracování, Aristotelovy koncepce působí přísně metodicky uspořádané a realistické.“ (s. 46) Je však otázkou, co nás opravňuje myslet si, že předpoklady a důsledky, předkládané v dialozích, jsou nějaká vlastní Platónova nauka?

I další srovnání *Ústavy* a *Zákonů* je poznamenáno tímto dogmatickým čtením. „O navrženém ideálu vlády začíná mít [Platón] pochyby, neboť reálné uskutečnění takové vlády je těžko proveditelné.“ (32) Skutečně je *Ústava* zamýšlena jako návod k realizaci? Vždyť v samotném textu tohoto dialogu jsou zpochybňující konstatování, že takovouto obec nelze zbudovat, lze ji mít pouze jako vzor ve své mysli.

Srovnání Platónových a Aristotelových děl je zase poznamenáno absencí náhledu historického pozadí. „Dodnes jsou jeho díla [Aristotelova] studována s velkým zájmem a oproti těm Platónovým se dochovala v mnohem uspořádanější podobě.“ (34) Opět otázka, odkud to víme? A napsal Platón více dialogů než ty, které se dochovaly? A jsou všechny spisy přisuzované Aristotelovi skutečně Aristotela? Kdo přetřibil a seřadil Aristotelovi spisy, byl to Aristotelés?

Co se týče odbočky k problematice ctností a štěstí u Aristotela (s. 36 n.), to by byla tematika na samostatnou práci. Zde se podle mého soudu autorka pouští do tematiky, kterou nemůže dostatečně důkladně probrat a sklouzává do schematizujícího popisu (viz „klasické rozdělení ctností“, s. 37 n.). Lépe by bývalo bylo se tomu vyhnout, jako se vyhnula metafysické a kosmické problematice Eróta ve *Faidru* a *Symposion*.

V závěrečném srovnání se objevuje určitá nedůslednost při sledování Platónových textů. „... v protikladu [k Aristotelovi] stojí Platón, jehož zamyšlení a názory jsou pojaty spíše v poetickém duchu a poněkud mystickým kontextu.“ (s. 46) Zde je zase potřeba říci, že vše, co v dialozích zaznívá, je vždy nějak zdůvodněno a dále že i ona mýticko-obrazná vyprávění jsou v jádru vždy nějakou analogií se striktně racionální strukturou. K tomu je vhodné zvážit např. také to, že i výše sledovaná koncepce Eróta ve *Faidru* a *Symposion* je coby koncepce bytostného pohybu duše od sféry vnímatelné smysly k rozumově poznatelným počátkům založena v určitém metafysickém východisku, které Platón ve svých dialozích striktně racionálně a v různých aspektech artikuluje. Platón je v tomto ohledu možná ještě důslednější než Aristotelés.

* * *

Na závěr hodnocení bych chtěl zmínit, co podle mého soudu v práci chybí, a tím je role přátelství ve způsobu řeči, v němž se má odehrávat filosofování, tj. v dialogu. Viz např. často kladený požadavek postavy Sókrata vést řeč jako přátelé a nikoli po způsobu slovního zápasu (např. dialog *Menón*); nebo zásadu, že dialog je třeba vést tak, aby jeho účastníci zůstali přáteli jak v průběhu dialogu, tak i po jeho skončení (viz dialog *Gorgias*). K roli přátelství v dialogu (jak mezi partnery, tak i ve vnitřním dialogu myšlení se sebou samým) a k přátelství jako základní podmínky politického společenství bych doporučil např. interpretace H. Arendt, *Život ducha I. Myšlení* (kap. „Sókratova odpověď“ a „Dva v jednom“) a H. Arendt, „Socrates“, in: *táž. The Promise of Politics*.

* * *

Celkově tedy práci s ohledem jak na její pěkné vypracování a silné stránky, tak i na zmíněné výhrady hodnotím předběžně mezi 1 až 2 (výborně a velmi dobře). O konečném výsledku by mělo rozhodnout vystoupení autorky při obhajobě.

V Praze dne 29. 8. 2021

Mgr. Jaroslav Novotný, Ph.D.